

Oponentní posouzení diplomové práce Jany Ševčíkové Sovětský svaz 30. let očima české levice a předválečná tvorba Jiřího Weila.

Práce Jany Ševčíkové je prací historickou, prací s převažujícím uplatněním historického hlediska a pramenů, které autorka shromažďuje, utřídí, parafrázuje, promýšlí, komentuje, spíše však glosuje. Činí tak sice z dnešní perspektivy, avšak s usilovnou snahou pochopit a usvědčit minulé omyly, neznalost, nekritičnost, kompromisy, opatrnickví, zaslepenost apod. na jedné straně, docenit vědoucečnost, pronikavost úsudku, politickou prozíravost apod. na straně druhé. Odvahu pak zejména k pojmenování nejen totalitních rysů sovětského režimu, ale i krutostí stalinistické etapy, byť tehdy na základě neúplných informací.

Dále. Práce Jany Ševčíkové je prací přinášející obsažné a z mého hlediska cenné poznání. Vypovídá totiž o spektru nejrůznějších publicistických reakcí (potažmo - v textech i podtextech - lidských) na realitu i „realitu“ Sovětského svazu: na pravdu a lež této reality. Toto spektrum, tvořené řadou známých i méně známých jmen, ovšem současně vypovídá (velmi podstatně) o myšlení domácí inteligence, například o smyslu pro pravdivé poznání i za cenu deziluze, o názorových paradoxech a zmatcích, o kompromisnosti jedněch a dogmatické (bigotní) pravověrnosti druhých. Přitom nejde jen, jak praví název práce, o českou levici, kterou autorka vlastně prověřuje, a to právě na základě vztahu k moskevským procesům, dále k deziluzivnímu svědectví André Gidea a konečně k Weilovu románu Moskva -hranice, v němž osud postav formuje empirie, nasycená poznávanými fakty, empirie, která zjevuje skutečnost působící autenticky, empirie obraz nehanobící, ale usvědčující (bídu života, zaostalost, zvrhlost byrokracie a moci, nesvobodu, stádnost apod., ale i sílu kolektivního nadšení a zneužití obětí).

Ve snaze pochopit projevy obezřetnosti a kompromisu soustřeďuje autorka pozornost i k těm formulacím, které prokazují vliv krizové situace panující v Evropě třicátých let - to jest náhlížení na Sovětský svaz (na Stalinovu říši) jako na spojence a ochránce míru. Vzdor tomu, že se objevily informace (K.Synek v Přítomnosti) o gigantických čistkách oslabujících armádu. Byly ojedinělé a nejspíš neuvěřitelné. Když si na základě předkládané práce uvědomíme, že pro kritické vidění sovětských poměrů byl dostatek podkladů, pak se nám lpění na jejich adoraci může jevit jako neskonální politická naivita či politická - účelová - doktrína. Můžeme nejspíš uvažovat také o strachu z rozvrácení dogmatu, na němž spočívala politická pozice jeho vyznavačů.

Abychom docenili poznávací hodnotu diplomové práce Jany Ševčíkové, zrekapitulujme alespoň výběrově, co obsahuje v těch částech, kde oceňujeme autorku v roli odborně uvažující zprostředkovatelky, jež absolvovala rozsáhlé materiálové zasvěcení, mimo jiné rozsáhlou excerpční probírku dobového tisku, díky níž shromáždila a utřídila reprezentativní škálu poznatků, myšlenek, názorů, postojů a střetů. Figurují v ní například Závaš Kalandra, přívrženec Trockého, politik V. Burian, znalec poměrů v kruzích bolševických špiček, historik Jan Slavík, jehož publikace (Co jsem viděl v sovětském Rusku a Všem, kdo uvažují o Sovětském svazu) poskytovaly každému, kdo o to stál a kdo se nebál, dostatek faktů o ekonomickém a politickém dění právě tak jako o Stalinově totalitní (krvavě totalitní) ambici. Z výkladu Jany Ševčíkové rovněž poznáváme, nakolik mnozí pochopili lživost a nezákonnost politických procesů, čistek a poprav: K. Frič v Přítomnosti, V. Borin tamtéž, Z. Kalandra ve stati Druhý moskevský proces a další. F. Peroutka psal o přiznávání „jako po másle“, Šalda, zděšen mírou inscenovaného lidského ponižení, neváhal připodobnit Stalinův režim k nacionalismu Německa a Itálie.

Autorka předkládané práce se snaží rozřešit rovněž Teigův dosti složitý zápas o objektivitu - jak v hodnocení problematických stránek budování sovětského státu, tak Stalinových metod, které mluví surrealismu sice odsuzuje, jejich tvrdost však současně chápe vzhledem k potřebě zpevnit pozici revolučními procesy prošetřovacího a procházejícího giganta.

Recepci Gideova Návratu ze Sovětského svazu zpracovává Jana Ševčíková opět velmi důkladně - ne pasivní reprodukcí výroků či laciným znevažováním z pozice vědouceí perspektivy. Zazní hlasy obou „táborů“ s tím, že jsou vzájemně konfrontovány a že je zjevné, kdo argumentuje a kdo jenom haní a spílá. Vrcholem demagogie ortodoxních adorantů stalinismu představuje označení trockista (trockismus), které se stává nástrojem pro odstřel nejen jakéhokoliv kritického názoru, ale i pouhé pochybnosti či dobře míněné snahy pojmenovat neduh, aby mohl být odstraněn. V případě Gidea se pak nemůže do hodnocení jeho proslulého vystoupení nepromítnout i hodnocení osobnosti, konvertující překvapivě od individualistické pozice k přitakání kolektivistické ideologii a praxi, jež mu vysloužilo u sovětů značnou popularitu (viz informace o překládání a uctívání slavného Francouze, čerpané z článku otištěného v Přítomnosti a podepsaného pseudonymem Stultus).

Obsažným navozením ideově-politické „atmosféry“ třicátých let si autorka připravila půdu pro následné doložení a zvážení toho, jak a proč byl přijat a doceněn, jak a proč byl odmítnut a zavržen Weilův román Moskva-hranice, napsaný na základě osobní - pobytové a osudové - životní zkušenosti. Ukazuje se, že próza se stala problémem (až neuralgickým) nejen svým

autentismem (potlačením propagandistické tendenčnosti a Já Neumann), ale i tvarem, byť byla řada jejích rysů pojmenována již v čase prvního vydání (ať už s hodnocením kladným či záporným): propojení více dějových linií, popisovost, faktografičnost, reportážnost, spádnost dikce apod. Zdá se, že z řad krajní levice zazněl chápavě pouze hlas Václavkův mimo jiné proto, že literární kritik a historik byl obeznámen od dvacátých let s trendy evropského romanopisectví, včetně inklinace románu k reportážnosti. Jeho řazení Moskvy-hranice k socialisticko realistickým prózám postrádá opodstatnění. To ostatně plyne i z pozdních, Weilovo románové dílo vlastně rehabilitujících analýz (Greibeníčková, Štědroňová, Jedličková, Holý), které náležitě rozpoznávají potlačení literárnosti ve prospěch dokumentovosti, příčinnosti ve prospěch linearit a paralel. Dále montážnost, kaleidoskopičnost, narativní dynamiku, zkratkovitý náčrt nepsychologické postavy, nazírání reality z různých subjektivních úhlů a podobně. Ne zcela rozumím mírné polemice s názhledem Evy Štědroňové, týkající se podílu subjektivního a objektivního chápání či hodnocení ztvárňované látky, což úzce souvisí s uplatněním personální perspektivy, navíc zmnožené. Zde se podle mého názoru otevírá prostor pro náležitou interpretaci románu, vycházející z toho, že Weilův narativ se nalézá v silovém poli utvářeném napětím mezi faktem a fikcí, subjektivním hlediskem a dokumentovanou historií.

Nemohu nezmínit, že v závěrečných pasážích autorka předkládané práce opouští roli zprostředkovatelky a zasvětitelky a nabízí vlatní, do jisté míry modelující, interpretaci na základě polarit: domov (známé) - cizina (neznámé), Evropa - Asie, s tím, že identifikuje i posuvnost hranice, související s vývojem a proměnou postavy. V rámci tohoto modelu lze pak nazřít význam i některých dílčích motivů, z nichž některé intimizují mnohotvárný obraz skutečnosti.

Zde ovšem mohla práce dále rozvíjet interpretační postup. Nestalo se, protože byla koncipována kontextově a historicky.

V závěru bych chtěla využít své role oponenta a položit otázky k případné diskuzi:

- kdyby autorka porušila svou snahu po objektivitě, která sluší historickému badatelství, jak by ze svého hlediska hodnotila aktéry politických a literárních sporů, o nichž její práce pojednává - nepřeceňuje Růžena Grebeníčková (a ti, kteří se jí přidržují) Weilův román, pakliže jeho oslabenou románovost nazírá jako vyslyšení trendů platných pro Lef či evropský modernismus?

-existují ve Weilových textech příznaky epického či dramatického smyslu ?

- náleží-li Moskva-hranice do oblasti, v níž se tvořivým způsobem zúročuje polarita faktu a fikce, které autory bychom mohli s Weilem konfrontovat ? (a to i při vědomí stylové odlišnosti)

Diplomové práce Jany Ševčíkové si vážím pro její obsažnost, myslivost, kultivovaný projev a potřebnost. Doporučuji k obhájení.

Doc. Marie Mravcová

”

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Mravcová', written in a cursive style.